

Ляховець Л.О.

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ УЯВЛЕНЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ПРО ЩАСТЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

У статті представлено результати проведеного емпіричного дослідження, націленого на виявлення динаміки особливостей уявлень студентської молоді про щастя, його детермінанти. Проаналізована структура соціальних уявлень про щастя у респондентів, опитаних до початку повномасштабного вторгнення і в умовах військової агресії.

Встановлено, що щастя, у студентів, опитаних до початку активних військових дій, асоціюється переважно з: 1) любов'ю, турботою про близьких; 2) радістю; 3) піднесенням настроєм; 4) задоволенням, ейфорією; 5) максимально комфортним моральним станом. Студенти, опитані в умовах активних військових дій, пов'язували щастя з: 1) життям як цінністю; 2) підтримкою сім'ї; 3) власною соціальною корисністю; 4) усвідомленням права вибору; 5) успіхом.

Виокремлено детермінанти щастя у студентської молоді. До початку військової агресії ними були: 1) здоров'я і благополуччя рідних; 2) підтримка близьких; 3) навчально-професійна самореалізація; 4) позитивні емоції; 5) естетичний досвід; 6) материнство; 7) гармонія; 8) радості життя; 9) активність (орієнтована на власну успішність). В умовах війни картина складових щастя децю змінилася: 1) життя як цінність; 2) естетичний досвід як ресурс; 3) благополуччя рідних; 4) підтримка сім'ї; 5) відновлення самоповаги; 6) власна активність (орієнтована на соціальну корисність); 7) позитивні емоції; 8) повернення до мирного життя; 9) перемога.

Окреслено структурні компоненти соціальних уявлень про щастя. Базовою цінністю (ядром) переживання щастя до війни була підтримка рідних і власна успішність респондентів; під час війни – соціальна корисність (потреба інших). Внутрішнім ресурсом, способом адаптації до сьогодення (периферією), до війни були естетичний досвід і гармонія; під час війни – цінність життя (безпека) і підтримка рідних.

Ключові слова: щастя, студентська молодь, детермінанти щастя, екстремальні умови життя, внутрішній ресурс.

Постановка проблеми. Наразі щастя виступає основним мультидисциплінарним предметом наукових розвідок, який водночас важко піддається моніторингу, теоретичним та експериментальним дослідженням. Найбільше уваги приділяється вивченню рівня та детермінант щастя різних соціально-демографічних, вікових та етнічних груп. Слід зазначити, що отримані результати масштабних міжнародних та вітчизняних проектів з моніторингу задоволення життям, інтерпретуються неоднозначно. Так, за даними міжнародного соціологічного опитування, проведеного в 15 країнах світу (2021 р.), за рівнем задоволеності життям українці опинилися на останньому (15-му) місці [9]. А за результатами Всеукраїнського опитування громадської думки «Омнібус» Київського міжнародного інституту соціології, проведеного восени 2022 р., 68% українців вважають себе щасливими, попри війну [6]. Життя в ситуації війни, безумовно, спровокувало серйозні загрози не

тільки фізичній цілісності, але й психо-емоційній стабільності всіх верств населення, викликавши апатію, стреси, травматичні, астеничні стани тощо. Вивчення уявлень студентської молоді (найактивнішої та наймобільнішої соціальної групи) про щастя, у перспективі сприятиме розробці ефективних стратегій психологічного супроводу постраждалих від війни; дозволить добирати дієві стабілізуючі прийоми самопідтримки й нарощування внутрішнього ресурсу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У зв'язку з високою запитаністю едукативної, корекційної, терапевтичної, профілактичної роботи, орієнтованої на реалізацію різноаспектної психологічної допомоги потерпілим від війни, зростає увага до засобів підвищення внутрішньої продуктивності, резильєнтності особистості, пошуку внутрішніх ресурсів. Це змістило фокус уваги багатьох вчених на позитивну психологію та досліджуване нею ресурсне явище

«психологічного благополуччя/щастя». І якщо для сучасної науки дефініційні характеристики щастя залишаються досить розмитими й неявними, то для буденної свідомості вони зрозумілі й прийнятні. Це підтверджує М. Аргайл, зазначаючи, що «більшість людей чітко усвідомлює що таке щастя» [1, с. 9].

Зарубіжні емпіричні дослідження відображають дві традиції у вивченні феноменології щастя: гедоністичну та евдемонічну. Гедоністичний підхід (Н. Бредбурн, Е. Дінер та ін.) розробляється у когнітивній і поведінковій психології, визначає благополуччя через досягнення різних видів задоволення і уникнення незадоволення. Благополуччя – *це стан*, головне – мати позитивні емоції, відчуття. Явний недолік: недостатня увага до теоретичного обґрунтування емпіричного матеріалу. Евдемонічний підхід (А. Ватерман, Е. Десі, Р. Райан та ін.) розробляється у гуманістичній психології, де благополуччя виступає як повнота самореалізації людини у конкретних життєвих умовах й обставинах. Благополуччя – *це процес*, головне – виконувати дії, які приводять до задоволення, у випадку досягнення мети. Спроби подолання недоліків означених підходів було здійснено в інтегративних моделях (К. Кіз, К. Ріфф, М. Ягода та ін.), а також в межах позитивної психології (Д. Майєрс, М. Чіксентміхай та ін.), зокрема, в теорії «справжнього щастя» М. Селігмана.

У вітчизняній науці переважає підхід до вивчення щастя як *оптимального переживання*, пов'язаного з ціннісними й смисложиттєвими орієнтаціями, становлення яких відбувається у процесі суспільно-корисної діяльності. Набуває розповсюдження тлумачення щастя як психологічного мультиконцепту. Так, Т. Данильченко пропонує визначати щастя як «поняття, що стосується спрямованості на пікові приємні почуття, котрі тривають обмежений момент часу в минулому або майбутньому, і викликаються абсолютним задоволенням потреб або досягненням значущих цілей» [3, с. 18].

Водночас розширюється предметне поле досліджень феномену, до якого потрапляють: вікові особливості уявлень про щастя, його ознаки, складові (у розумінні підлітків і молоді [2]; зв'язок особистісних особливостей юнаків з образом щастя та процесом його переживання [7]; гендерні особливості переживання щастя та їхній зв'язок з узгодженістю системи ціннісних орієнтацій в юнацькому віці [10]. Як видно, ці нечисленні розвідки були здійснені до моменту повномасштабного

вторгнення. Особливості міркування молодих людей про щастя та його місце в аксіологічній системі сучасного студента у ситуації війни описані вкрай мало (зокрема, [4]).

Отже, незважаючи на особливе зацікавлення вчених концептом щастя, цей феномен майже не аналізувався з позиції змістового наповнення, складових і специфіки переживання молодими людьми у координатах криз, травматизації, соціальних катастроф, війни.

Мета статті: вивчення особливостей уявлень студентської молоді про щастя та його детермінанти в умовах військового часу.

Виклад основного матеріалу. Протягом 2021–2022 навчального року нами було проведено дослідження серед студентів Навчально-наукового інституту психології та соціальної роботи НУЧК імені Т.Г. Шевченка. Вибірку склали 70 студентів денної й заочної форми навчання спеціальності «Психологія» (серед них: 60 жінок і 10 чоловіків, віком від 18 до 28 років). Вивчалися особливості сприйняття щастя, чинники щастя і структура уявлень про щастя у респондентів двох груп: 1) опитаних в умовах мирного часу (вересень 2021 р.; 35 осіб) і 2) опитаних в умовах військового часу (травень 2022 р.; 35 осіб).

Зважаючи на унікальність, неоднозначність і суб'єктивність уявлень про щастя, найоптимальнішими засобами розкриття їх змісту, на нашу думку, виступають вільний асоціативний експеримент (слово-стимул «щастя»), який дає змогу отримати символічний матеріал для аналізу уявлень та есе: «Щастя для мене – це ...» (дає змогу студентам максимально повно репрезентувати свої уявлення про критерії щастя). Водночас, виявлення й аналіз лише змісту уявлень недостатні для вивчення вказаного явища. Так, поглиблення розуміння феномену щастя у студентській молоді, в свою чергу, вимагає вивчення структури уявлень про щастя (зокрема, ядра та периферії). Для цього було використано метод прототипового аналізу П. Вержеса, детально описаний Т.П. Ємельяновою [5].

У результаті контент-аналізу дескрипторів, отриманих на *слово-стимул «щастя»*, за рівнем значущого навантаження виділено наступні теми.

У групі студентів, опитаних *до початку військових дій*, щастя асоціюється переважно з: 1) любов'ю та турботою про коханих і близьких людей (частота згадувань – 31%); 2) радістю (29%); 3) піднесенням, хорошим настроєм (13%); 4) задоволенням, що межує з ейфорією (6%); 5) максимально комфортним моральним станом (4%).

Щастя у респондентів, опитаних у *військовий час*, асоціюється найчастіше з: 1) цінністю самого життя, відчуттям насолоди, задоволення від того, що «ти й твої близькі живі» (частота згадувань – 35%); 2) підтримкою з боку сім'ї (33%); 3) потужною енергією, отриманою від власної активності, спроможності робити щось корисне для інших (15%); 4) усвідомленням права вибору (11%); 5) успіхом (6%).

Можна стверджувати, що у довоєнний період студентська молодь репрезентувала щастя через яскраві, енергетично-насичені переживання позитивних емоційних станів: від задоволення до ейфорії. У військовий період щастя сприймається у координатах цінності людського життя та активної діяльності, пов'язаної з допомогою іншим, здійсненням вибору, прийняттям непростих рішень, досягненням успіху в умовах невідомості.

У ході контент-аналізу *есе «Щастя для мене – це...»*, на основі опрацювання понятійно-тематичних одиниць, були виявлені уявлення респондентів про детермінанти щастя. Критерії виділялися по смислово наповненню відповідей із врахуванням їх якісного аналізу.

У групі студентів, опитаних у *мирний період*, переживання щастя обумовлюється дев'ятьма наступними чинниками (утвореними 91-єю смисловою одиницею). Перелік критеріїв щастя подається у порядку зменшення їх змістового навантаження.

1. Здоров'я і благополуччя рідних (19% згадувань у текстах). Переживання за фізичний та ментальний добробут членів родини висувається на перший план, їхня безпека створює умови для відчуття щастя в опитаних (щастя – це: «коли всі найдорожчі тобі люди здорові»; «коли твоя родина здорова»; «здоров'я і добробут моєї сім'ї» та ін.).

2. Підтримка сім'ї, близьких (17,5%) – потреба у прихильності, довірчих, комфортних, теплих стосунках з батьками, сиблінгами, коханою людиною, у прояві емпатії й турботи (щастя – це: «вірні, незрадливі друзі»; «підтримка доброї матері та коханого хлопця»; «підійти, обійняти рідних, поговорити, порадитись з ними»; «коли мене оточують люди, яких я дуже люблю» та ін.)

3. Навчально-професійна самореалізація (14%) зводиться переважно до соціальних індикаторів: «визнання», «успіх», «високі досягнення», що свідчить про сформованість окремих сфер відповідальності (робота, підвищення освітнього рівня, саморозвиток) і навичок прийняття ефективних життєвих рішень, і відповідає розв'язанню про-

відних завдань цього вікового періоду. Переважно, це пояснюється кристалізацією нового вектору, що націлює особистість молодої людини на майбутнє. Отже, щастя – це: «пошук й реалізація себе в соціально-запитаній професії»; «звершення поставлених цілей»; «самовдосконалення засобами другої вищої освіти»; «улюблена високооплачувана робота»; «усвідомлення себе на своєму місці»; «хор, яким я живу, бо саме він зробив мене відомою» та ін.

4. Позитивні емоції (13%), як детермінанта щастя, відповідає віковим особливостям юнаків і молоді: енергійність, оптимізм, відкритість новому досвіду, широта потенційних життєвих перспектив, відносно благополуччя, відсутність досвіду серйозних життєвих випробувань (щастя – це, коли «твої близькі у хорошому настрої»; «усім добре, всі радіють»; «живеш на позитиві»; «ейфорія, оскільки щось/хтось окрилює і підносить тебе високо над землею» та ін.).

5. Естетичний досвід (11%), пов'язаний з активним розвитком особистості студентської молоді і, зокрема, зі зростанням емоційної чутливості, формуванням узагальнених почуттів, загостренням й більшим усвідомленням естетичних переживань. Звідси й тлумачення щастя, як: «краси рідної землі»; «уміння бачити прекрасне»; «витончено-гарної квітки»; «сходу і заходу сонця»; «неймовірної привабливості моря» та ін.

6. Материнство (8,5%). Цілком закономірна складова щастя, особливо, зважаючи на те, що переважна більшість опитаних – жінки, і що одним з провідних завдань віку виступає встановлення міжособистісних стосунків, націлених на пошук партнера і створення родини, народження первістка. Наприклад, юнка, яка ще не має сім'ї, пише: «Все частіше ловлю себе на думці, що для повного щастя мені не вистачає дітей, оскільки народження дитини я розглядаю як початок наступного етапу свого життя». Студентками своє щастя вбачають у: «перших кроках і словах синочка»; «народженні двох неймовірних донечок»; «можливості послухати, як співає донечка»; «побачити, як радіє і сміється твоя дитина» та ін.

7. Гармонія з собою й світом (7,5%). Внутрішня гармонія розкривається у позитивному ставленні до себе та всього оточуючого людину; це заспокоює, душевно врівноважує, надає оптимізму у ставленні до інших (щастя, це: «коли тепло і спокійно на душі»; «гармонія душі і тіла»; «коли в душі не бушує ураган пристрастей і тобі тепло

й затишно»; «рівновага внутрішнього світу людини й зовнішнього – природи» та ін.).

8. Радості життя (5,5%) полягають у задоволенні своїх бажань і потреб; можна припустити, що щастя може складатися з низки незабутніх, емоційно насичених моментів та багатих на переживання станів («робити якісь приємні дрібнички рідним і друзям»; «прогулятися по свіжому повітря»; «побачити веселку після дощу»; «зустріти на вулиці закохану пару» та ін.).

9. Власна активність, орієнтована на успіх (4%). На думку опитаних, щастя: «цілком залежить від мене»; «слід ловити самому»; «ефективно реалізовувати плани»; «кожна людина творить сама»; «лише за бажання і старанності можна домогтися щастя»; «правильно поставлена і успішно досягнута ціль» та ін.

Як видно, досягнення щастя у мирний період репрезентувалося через здатність ставити – досягати реалістичних, відповідальних цілей; отже, особистісне самовизначення студентської молоді пов'язано не тільки з готовністю до самостійного прийняття рішень, але й з врахуванням власних сил й можливостей. Слід зазначити, що опитані не ототожнювали щастя з пасивним спогляданням, марними очікуваннями, здійсненням фантазій, що свідчить про чітке уявлення про бажані цілі і шляхи їх втілення. Отримані результати збігаються з думкою М. Аргайла: «...щастя й задоволення людина отримує від досягнення не будь-якої цілі, а лише досить важкої і водночас такої, що по силі. Особливо яскраво це помітно в опитуваннях молоді й пояснюється емоційно-психологічним забарвленням її світогляду, оптимізмом, спрямованістю у майбутнє...» [1, с. 207].

У групі студентів, опитаних у **військовий період**, переживання щастя також описується дев'ятьма чинниками (утвореними 116-ма смисловими одиницями). Перелік критеріїв щастя подається у порядку зменшення їх змістового навантаження.

1. Життя як цінність (20%). У періоди юності-молодості відбувається активна розбудова особистих, моральних, духовних цінностей; зростає рефлексія з приводу співвідношення особистих та загальнолюдських цінностей; переживаються перші аксіологічні кризи. В умовах війни на відчуття щастя, у першу чергу, впливають цінності, пов'язані з безпекою і самозбереженням (щастя – це: «просто жити»; «насолюдовжуватися життям тут і зараз»; «жити на цій Землі і цінувати кожен хвилину»; «цінувати життя як скарб»; «радіти, що ніхто не

загинув»; «зберегти якомога більше життів і цивільних, і військових» та ін.).

2. Естетичний досвід як ресурс (15,5%). В умовах війни вище ціняться різноманітні «дрібнички» життя, змінюється їх статус: якщо у мирний час вони реперезентували естетичну насолоду, то у війні перетворилися на психологічний ресурс, засіб підвищення стресостійкості (щастя: «такі прості речі як: ходити, говорити, слухати, дихати, відчувати»; «улюблені фільми, музика»; «ранкова чашечка кави»; «моменти, в яких я живу»; «виросувати красиві квіти»; «слухати струмок, дихати лісовим повітрям»; «насолада від смачної їжі»; «задоволення від добре виконаної роботи» та ін.)

Як видно, прості тілесно-орієнтовані речі, функціонування основних каналів сприйняття людини, рутинні справи («які здавалися нудними і буденними, тепер стали такі бажані»), звичні способи набуття внутрішньої рівноваги («проснутися у своєму ліжку»; «з'їсти улюблений смаколик»; «погратися з котом» та ін.) стають наразі детермінантами щастя.

3. Благополуччя рідних (14%) – їх здоров'я, фізична цілісність, емоційне благополуччя, радість від можливості надати необхідну допомогу, бути корисним близьким (щастя – це: «втілювати бажання своїх близьких»; «посмішки на обличчях рідних»; «що батьки живі і цілі»; «робити невеличкі подарунки, сюрпризи»; «можливість бачити рідних поряд, а не жити спогадами»; «просто чути голоси рідних»; «знати, що рідні у безпеці і завтра буде тихий, спокійний день»; «можливість зателефонувати» та ін.).

4. Підтримка сім'ї (13%). У кризових умовах життя посилюється відчуття приналежності, підтримка близьких, в т. ч. потреба турбуватися про себе і кохану людину (щастя, коли «батьки живі і піклуються про мене»; «тепло коханої людини»; «маміне благословіння» та ін.). У низці досліджень знаходимо схожі висновки, які в цілому засвідчують, що чим ширшим є простір, наповнений найближчим оточенням, чим частіше опитуваним вдається спілкуватися з родичами, друзями, знайомими та отримувати від них моральну підтримку, тим щасливішими вони почуваються [1; 8].

5. Відновлення самоповаги (9,5%). Сприяє розумінню і повазі до інших, гідному, миролюбному, справедливому, відповідальному ставленню до себе та оточення, розвиває асертивність і впевненість у власних силах. Успішним таке відновлення, на думку опитаних, буде за умов гаран-

тованої безпеки та наявності вільного вибору (я щасливий(-а), коли: «маю вибір, правда часто ми його не цінуємо, поки не втратимо»; «сама вирішую, що робити і як жити далі»; «задоволений пошуками і зробленим вибором»; «коли вільна у своєму виборі»; «коли живу тим життям, яке сам обираю» та ін.). Зокрема, А. Маслоу, наголошував, що лише за наявності вільного вибору людина сама інстинктивно обирає й дотримується істинних цінностей.

6. Власна активність, орієнтована на соціальну самореалізацію (9%). Наполеглива діяльність, наявність улюбленої роботи, хобі, можливість організувати дозволяють додають позитивних емоцій у переживанні щастя («бути реально корисною людям»; «успішне виконання актуальних цілей»; «перемога над власними лінощами, бо – “треба”!»; «пошук способів допомогти потребуючим»; «щоденно працювати над собою, щоб допомогти тим, хто поки не може набути рівноваги» та ін.). Різноманітне волонтерство, нові незвичайні знайомства, усвідомлення власних (раніше неочевидних) можливостей, прийняття ризикованих рішень стали новою реальністю молоді у військовий час. На думку М. Селігмана, «здійснюючи добрі вчинки, людина відчуває задоволення; проявляючи ж свої найдостойніші риси, вона почувається щасливою, бо тоді її життя набуває справжнього сенсу» [8, с. 75].

7. Позитивні емоції (9%) залишаються ще одним з ресурсів життєстійкості молоді в умовах війни. Як і в групі, опитаних у мирний час, спостерігається переважання позитивного спектру емоцій, але дещо змінилися причини їх виникнення (щастя – це: «перемоги наших вояків»; «хороші новини з фронту»; «мій коханий живий»; «живі всі мої рідні» та ін.)

8. Повернення до мирного життя (7%) – одна з базових потреб людини. Опитані усвідомили той факт, що життя – це своєрідний засіб набуття досвіду (як позитивного, так і негативного), а все, що трапляється з людиною, сприяє її розвитку

та посилює резильєнтність. Поряд з тим, повним щастям наразі є: «світло, гаряча вода, можливість приготувати їжу і зателефонувати рідним»; «дах над головою»; «віра у тихе, спокійне завтра»; «змога вчитися»; «можливість вдягнути чистий одяг і спати у своєму ліжку»; «над рідним містом не літають винищувачі, не рвуться бомби, не летять ракети, не палають пожежі»; «чекати на зупинці свою маршрутку, запізнюючись на роботу»; «можливість прогулятися з подружкою вулицями вечірнього міста» та ін.

9. Перемога (5%) вважається опитаними обов'язковою і беззаперечною складовою їх щастя. Абсолютне щастя це: «лад в країні, настання миру й розквіту, збереження щонайбільше життів!»; «прокидатися зранку у незалежній країні й бачити мирне небо над головою»; «Дарма, що часто немає світла, не біда, що вимикають воду і прохолодні батареї. Я все переживу, тільки, щоб під рідним містом більше не стояли загарбники! Буде вільна Україна – буду щаслива і я!» та ін.

Вивчення *структури уявлень про щастя* студентів орієнтовано на визначення ядра (стабільні, сенсоутворюючі цінності; колективний досвід; визначає судження і дії групи) та периферії (динамічний, індивідуальний досвід; адаптує людину до реальної буденності), що дає змогу порівняти уявлення про один і той самий об'єкт у двох групах респондентів.

Відповідно до методу П. Вержеса, було складено тезаурус соціальних уявлень про щастя у групі опитаних у мирний та військовий час. У групі студентів, опитаних у мирний час, він склав 220 слів і виразів, у групі, опитаних у військовий час, – 288. Опрацьовувалися лише ті поняття, які відтворювали не менше, ніж 5% респондентів. У ході аналізу змісту уявлень про щастя виокремилась наступна структурна композиція (Таблиця 1).

Отже, виходячи зі структурної композиції уявлень студентської молоді про щастя, можна кон-

Таблиця 1

Структура соціальних уявлень про щастя у студентської молоді, опитаної у мирний та військовий час

Структурні елементи соц. уявлень	Студенти, опитані у мирний час	Студенти, опитані у військовий час
	Md част. = 10; Сер. ранг = 10	Md част. = 10,55; Сер. ранг = 9,13
Ядро	Підтримка рідних (13,00; 7,33)* Власна успішність (22,75; 6,47)	Соціальна корисність (11,60; 7,58)
Периферія	Естетичний досвід (7,00; 14,66) Гармонія (7,60; 12,94)	Цінність життя (5,04; 11,52) Підтримка рідних (8,92; 11,08)

* (перша цифра у дужках – частота асоціацій; друга цифра – середній ранг асоціацій).

статувати такі відмінності. Опитані у мирний час студенти почувалися щасливими за двох умов: 1) отримуючи повну турботи соціальну підтримку від батьків, близьких, коханої людини, друзів, оскільки це створювало відчуття самоцінності, захищеності, безпеки, приналежності до референтних груп; 2) орієнтуючись на власне самовираження у професійному та особистому планах, досягали поставлених цілей, самостійно домагалися успіху, бо просто «зобов'язані були стати щасливими». У військовий час студенти почувалися щасливими лише за однієї умови: приносячи користь, надаючи поміч, полегшуючи, хоч у якийсь спосіб, життя близьких, сусідів і, навіть, малознайомих людей, які потребували уваги.

Відрізняються й способи переживання щастя, які адаптують молодь до умов мінливої реальності. У мирний час внутрішніми ресурсами, що наповнювали щастям, були: 1) споглядання природи, слухання музики, перегляд улюблених фільмів, різноманітні хобі, вишукана гастрономія; 2) відчуття єдності з природою, найближчим оточенням, подіями власного життя. У кризових умовах резильєнтності молоді додали: 1) усвідомлення універсальної, невід'ємної, загальнолюдської цінності – цінності життя; 2) відчуття турботи і любові, своєї потрібності і приналежності до сім'ї.

Висновки. Війна, як екстремальна ситуація, виступає вагомою об'єктивною причиною зниження рівня суб'єктивного психологічного благо-

получчя молоді, оскільки є постійним зовнішнім деструктивним подразником. Одним з важливих внутрішніх ресурсів опору кризі та тривалій травматизації виступає переживання людиною щастя.

У мирний період студентська молодь асоціювала щастя із широким спектром прояву власних позитивних емоцій; у військовий період фокус змістився на ціннісно-мотиваційний аспект щастя (цінність життя, свобода вибору, потрібність рідним й всім потребуючим). Компоненти щастя в опитаних у мирний час репрезентовані переважно потребами у груповій приналежності, успішній професійній і особистісній самореалізації, власному комфорту; в опитаних у військовий час – універсальними загальнолюдськими цінностями (життя, свобода, мир, перемога, самоповага, допомога іншим) і благополуччям рідних. Базовою цінністю (ядром) переживання щастя до війни були: підтримка рідних і власна успішність студентів; під час війни – соціальна корисність. Способом довоєнної адаптації до мінливих умов повсякденності (периферією) виступали: естетичний досвід і гармонія; під час війни пристосуватись до ситуацій щоденних ризиків й невизначеності молодим людям допомагає усвідомлення цінності життя і підтримка рідних.

Перспективою є розробка на основі отриманих результатів психологічних засобів підтримки життєстійкості та розширення репертуару особистісних ресурсів студентів, орієнтованих на психологічну допомогу та самопомогу в умовах воєнного часу.

Список літератури:

1. Аргайл М. Психологія щасття / пер. с англ. А. Лисицина, 2-е изд. СПб.: Питер, 2003. 271 с.
2. Бончук Н.В. Суб'єктивне розуміння щасття сучасною молоддю та підлітками. *Молодий вчений*. 2016. №5. С. 542–548. URL: <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2016/5/135.pdf>
3. Данильченко Т. Основи психології благополуччя особистості: навч.-метод. посібник. Чернігів: Десна Поліграф, 2022. 268 с.
4. Дічек Н., Кравченко О. Уявлення про щасття людини Г. Сковороди і сучасного українського студентства: суголосність, перегук і відмінності. *Український педагогічний журнал*. 2022. №4. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/634>
5. Емельянова Т.П. Концепция социальных представлений и дискурсивная психология. *Психологический журнал*. 2005. Т 26. № 5. С. 16–25.
6. Кречетова Д. Попри війну: скільки українців вважають себе щасливими? (2022). URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/10/10/250768/>
7. Михальчишин Г. Психологічний аналіз уявлень про щасття та його переживання особами юнацького віку. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2018. Вип. 2. С. 73–78. URL: http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/2_2018/11.pdf
8. Селигман М. Новая позитивная психология: Научный взгляд на счастье и смысл жизни / пер. с англ. Е. Межевич, С. Филина. М.: Манн, Иванов и Фербер, 2013. 368 с.
9. Юрченко О. Наскільки щасливі українці: 9 приголомшливих фактів Всесвітнього дослідження щасття. (2021). URL: <https://osvitoria.media/experience/naskilky-shhaslyvi-ukrayintsi-9-prygotolomshlyvyh-faktiv-vsvesvitnogo-doslidzhennya-shhastyu/>

10. Ягнюк Я. Гендерні особливості уявлень про щастя у структурі життєвого шляху студентської молоді. *Психіатрія, неврологія, медична психологія*. 2014. Том 1. №2. С. 82–87. URL: <https://periodicals.karazin.ua/pnmp/article/view/1517>

Liakhovets L.O. FEATURES OF STUDENT YOUTH'S IDEAS ABOUT HAPPINESS IN THE CONDITIONS OF MILITARY AGGRESSION

The article presents the results of an empirical study aimed at identifying the dynamics of student youth's ideas about happiness and its determinants and analyzes the structure of social ideas about happiness among respondents interviewed before the start of a full-scale invasion and in conditions of military aggression.

It was established that happiness among students interviewed before the start of active military operations is associated mainly with: 1) love and care for loved ones; 2) joy; 3) high spirits; 4) satisfaction and euphoria; 5) the most comfortable moral state. Students interviewed in the conditions of active military operations associate happiness with 1) life as a value; 2) family support; 3) own social usefulness; 4) awareness of the right to choose; 5) success.

Determinants of happiness among student youth are singled out. Before the start of military aggression, they used to be: 1) health and well-being of relatives; 2) support of loved ones; 3) educational and professional self-realization; 4) positive emotions; 5) aesthetic experience; 6) motherhood; 7) harmony; 8) joys of life; 9) own activity (oriented to one's own success). In the context of war, the picture of the components of happiness has changed: 1) life as a value; 2) aesthetic experience as a resource; 3) well-being of relatives; 4) family support; 5) restoration of self-esteem; 6) own activity (focused on social usefulness); 7) positive emotions; 8) return to a peaceful life; 9) victory.

The structural components of social ideas about happiness are outlined. The basic value (core) of experiencing happiness before the war was the support of relatives and the respondents' own success; during the war – social usefulness (need for others). Aesthetic experience and harmony were an internal resource, a way of adapting to the present (periphery) before the war; during the war - the value of life (safety) and support of relatives.

Key words: *happiness, student youth, determinants of happiness, extreme living conditions, internal resource.*